

Vriendendag zaterdag 9 september 2017

Er is mij gevraagd om met enkele gedachten een aanzet te geven tot de gesprekken, waarmee wij elkaar aanstonds rond de tafel zullen ontmoeten. Vorig jaar gaf het gouden professiejubileum ons aanleiding de jaren 1966 en 2016 met elkaar te confronteren. Wij hadden het over “afgrenzing” en “identiteit” als kenmerkend voor destijds, over “globalisering” en “individualisering” als kenmerkend voor het heden. Afzonderlijke jaren kunnen wij misschien met een enkel begrip karakteriseren. Maar de geschiedenis zelf is niet in zulke statische begrippen te vatten. Want de tijd is voortdurend in beweging. Vandaag hebben wij het dan ook over “vloeibare tijden”.

Dat tijden vloeibaar zijn, is niets bijzonders. Dat zijn zij altijd geweest en mensen hebben ook altijd het besef gehad, dat de tijd als water is, dat vervloeit, niet stil staat, voorbij gaat, verandert. “Alles stroomt” zeiden vroege Griekse wijsgeren. De boeddhistische wijsheid ziet de tijd als een stroom die je nooit twee keer op dezelfde plaats kunt oversteken. Het opmerkelijke is dan ook niet dat wij heden ten dage de tijd als vloeibaar ervaren, maar dat de vloeibaarheid van de tijd is overgeslagen op zaken die altijd als min of meer vaststaand werden beschouwd.

Welke gronden zouden aan te geven zijn dat men over “liquid times” is gaan spreken? Daar is allereerst het fenomeen van de globalisering (een begrip dat uit veel verschillende elementen bestaat). Door het fenomeen van de globalisering zijn wereldwijd grenzen van tijd en ruimte weggevallen. Het is alsof de wereld te groot is geworden. Men is dan wel gaan spreken over de aarde als een “global village”, waar wij alles van elkaar weten, maar de aarde is tegelijk te groot geworden. Ons beperkte menselijke wezen kan dat niet aan, zo’n zich uitdijend milieu van grenzeloze informatie over alles en iedereen, waar dan ook. De aarde is tot een onbepaalde, ongeoriënteerde ruimte geworden en die onherbergzaamheid jaagt angst aan. Wij gaan ons daarin onzeker voelen. Er is meer behoefte aan houvast, maar er is tegelijk minder stabiele grond. Je weet niet meer waar je het moet zoeken. Alles vloeit weg.

Een andere bijdrage aan het vloeiend worden van vaststaande waarden kwam van de seksuele revolutie van de jaren '60. De traditionele opvattingen over seksualiteit, over man en vrouw, over huwelijk en gezin, verloren hun vanzelfsprekendheid. Is de aanzwellende genderideologie niet ook een symptoom van die om zich heen grijpende vloeibaarheid? In deze laatste 30 jaar zijn daar de ontwikkelingen van de genetica bijgekomen, die doordringen tot het gebied dat altijd als Gods eigen domein beschouwd is. In onze jaren slaan bovendien de golven van de digitale revolutie in volle kracht over ons heen. Zij dreigen de mens steeds meer van zijn persoonlijkheid te beroven, te collectiviseren, terwijl zij tegelijk deze mens juist nog meer kunnen vereenzamen en op zichzelf terugwerpen. De mens wordt een onoplosbare vraag voor zichzelf.

Samengevat: “liquid times”, onaantastbaar schijnende waarden worden onderuit gehaald, façades afgebroken. Mensen, dingen, instituties, landen, volkeren, raken op drift. Niet alleen de tijd is vloeibaar, maar de identiteit zelf schijnt vloeibaar geworden. De vloeibaarheid van de tijd is zich gaan uitbreiden over alles waarmee wij te maken hebben. De identiteit van mensen, instellingen en gebeurtenissen staat niet meer vast. Over het beeld van God en van de Kerk mogen wij al helemaal niet meer te spreken. Dat is naar het absolute privé-domein verwezen en daar mag

iedereen het zijne/hare over denken. Wij moeten, zegt men, het dogmatisch denken gewoon in de afvoerbak van het ouderwetse verleden wegspoelen. Men hoort vaker de serieuze verwachting uitspreken dat het christelijk geloof er in de volgende Europese generatie gewoon niet meer zal zijn. Een leeggestroomd Europa.

Wat zijn de gevolgen van deze tsunami van vloeibaarheid? Zij brengt verschillende reacties teweeg. We zien enerzijds: vlucht naar voren, alles gaat bewegen, alles komt op de helling te staan. Volkeren verlaten hun landen; de identiteit van huwelijk, gezin, man en vrouw wordt onderwerp van steeds verder gaande discussie. De maakbaarheid van de mens is nauwelijks nog een utopie. We zien anderzijds ook het tegendeel: mensen en groepen gaan zich vastklampen aan het bekende. Zij isoleren zich, bouwen muren en hekken, verdelen in de wereld in goeden en slechten. Met de woorden van ons thema uitgedrukt zou je kunnen zeggen: de vloeibaarheid van de tijden leidt sommigen tot het al of niet radicale breken met tradities, terwijl anderen juist vluchten in terugkeer naar of in vasthoudendheid aan tradities.

Wellicht kan Sint Benedictus, die toch de patroon is van ons Europa, ons enkele gedachten aanreiken ter oriëntatie. Sint Benedictus leefde in een soortgelijke tijd van omwenteling en overgang. Het waren de nadagen van het Romeinse Rijk. Van de Romeinse beschaving stonden nog slechts de resten overeind. Benedictus' tijdgenoten zagen overal decadentie en verval. De Volksverhuizingen hadden de kaart van Europa grondig veranderd. Wat heeft Benedictus gedaan? Allereerst: hij is niet in de politiek gegaan, heeft niet de discussie of het publieke strijdperk gezocht. Hij heeft ook niet geprobeerd om zijn rechtenstudie in Rome af te maken om daarna een advocaat te worden die vanuit zijn eigen positie misschien nog iets goeds had kunnen doen, of had kunnen bijdragen aan het herstel. Benedictus heeft zich teruggetrokken in de eenzaamheid. Hij onttrok zich aan het bruisende studentenleven in Rome niet om zichzelf en zijn eigen gemoedsrust te zoeken, maar om te leren heel de werkelijkheid weer te zien in het licht van de Schepper. Daar ligt iets fundamenteels, dat niet gebonden is aan Benedictus' eenzaamheid in een grot, iets dat niet enkel voor kluizenaars bestemd is, of alleen voor monniken.

De werkelijkheid weer leren zien in het licht van de Schepper. Het is het eenvoudige gezonde inzicht van het door het geloof verlichte verstand, te beginnen bij dat van Israël, dat de werkelijkheid van onze wereld uiteindelijk enkel te begrijpen is vanuit Degene die in Zijn wijsheid alles bedacht en tot het bestaan gebracht heeft. Dat geldt voor heel de werkelijkheid, maar voor de mens, man en vrouw, in het bijzonder. Oorsprong, wezen, bestemming van de mens worden vaag en onduidelijk, vatbaar voor misvattingen en allerlei verdraaiingen, wanneer wij deze los gaan zien van het Woord waardoor alles geschapen is. Sint Benedictus heeft bij die kernelementen van de joods-christelijke en Grieks-Romeinse beschaving aangeknoopt. Van daaruit is hij de werkelijkheid van de mens en de wereld, van hun wezen en hun opdracht, opnieuw gaan verkennen.

“Waarden in tijden van ommekeer” heet een bundel essays van emeritus-paus Benedictus XVI. Maar ook onze Sint Benedictus kende een aantal waarden, die hij uit de traditie vóór hem putte en die hij aan zijn Regel voor Monniken toevertrouwde voor de generaties na hem. Ik denk o.a. aan de volgende: de overtuiging dat de werkelijkheid die pas onder Gods licht begrijpelijk wordt, anderzijds evengoed ook een middel is om God te leren kennen. Daarom heeft Benedictus zoveel eerbied voor de schepping, cultiveert hij schoonheid en orde. De kijk op de mens als een gemeenschapswezen. Daarom organiseert Benedictus het leven van zijn monniken in

een gemeenschap. Deze mens is een wezen dat tot de kennis en de liefde voor God is geroepen, hij vindt zijn hoogste voltooiing in de aanbidding van God. Daarom is de liturgie bron en hoogtepunt van de monastieke dag. De arbeid behoort tot de eigen opdracht van de mens. Daarom is het een leven van *ora et labora*. Groeien in de diepte is voor een mens levensnoodzakelijker dan zoveel mogelijk kennis opdoen om er beter, rijker, welvarender van te worden. Met het oog daarop voert Sint Benedictus de gelofte van stabiliteit in. Binnen de specifiek christelijke horizon wordt hier natuurlijk ook het aspect van "gehoorzaamheid" zichtbaar. Het doel en de zin van het leven, gezien vanuit de joods-christelijke traditie en vanuit de grote wijsgeren van de oudheid, is niet: een leven te hebben dat naar mijn maatstaven bevredigend is, een leven waarin ik zoveel mogelijk kan genieten zonder daarmee de ander tot last te zijn. Het doel en de zin van het leven ligt erin mijn leven, staande in de gemeenschap van mijn medemensen, te laten ordenen vanuit God, te laten verlossen door Christus, en te ordenen op God, opdat daardoor "God in alles verheerlijkt wordt".

Daarmee heeft Benedictus een aantal uiterst traditionele elementen in zijn Regel voor Monniken bij elkaar gezet. Niet om ze tot onbeweeglijkheid te bevriezen, maar om ervan te leven. In zijn vloeibare tijden heeft hij stabiliteit gezocht in de creatieve trouw aan het essentiële in wat hem aan beschaving was meegegeven. Hij heeft het traditionele monnikenleven, maar daarmee tegelijk ieder christelijk leven, en tot op zekere hoogte ieder menselijk leven, in zijn kernmomenten opgenomen en gecodificeerd. Dat heeft hij tegelijk met zoveel maatgevoel en ruimheid van geest gedaan, dat zijn Regel van generatie op generatie kon worden overgedragen. Anders gezegd: dat zijn Regel tot de inhoud van een traditie, van een overlevering kon worden.

Emeritus-paus Benedictus XVI schrijft: *Het monnikenwezen is tijdens de heftige bewegingen in de geschiedenis niet alleen de wezenlijke drager van de culturele continuïteit gebleven, maar vooral van de fundamentele religieuze en zedelijke waarden, en werd daarmee het laatste oriëntatiepunt van de mensen en de drager van de prepolitieke en boven de politiek staande kracht voor de steeds opnieuw nodige wedergeboorte* (Waarden in tijden van ommekeer, Lannoo 2005², blz. 178).

Kunnen de grote tradities van het gezonde denken en van het gezonde, gewetensvolle handelen, iets betekenen in vloeibare tijden? Zeker. Maar veel hangt af van de manier waarop wij met de tradities omgaan. Essentieel is: dat wij deze tradities ontvangen met inzicht en begrip en dat wij deze tradities doorgeven met inzicht en begrip. "Met inzicht en begrip", daarmee bedoel ik: wetend waarom deze waarden uit de traditie waardevol en wezenlijk zijn. "Met inzicht en begrip": met nederigheid omdat wij er niet zelf de bron van zijn, pretentieloos, met geleefde dankbaarheid voor hun rijkdom, met vreugde om het leven dat wij erin vinden, in het besef van onze verantwoordelijkheid. Vaticanum II spreekt over de "waarheid en de waardigheid" die alle elementen van de liturgie eigen zouden moeten zijn, want dan pas zijn zij sprekende tekenen. Datzelfde kan van onze beste tradities gezegd worden: als wij er telkens opnieuw een ware en waardige vorm aan weten te geven, dan zullen zij een rots zijn die vloeibare tijden niet zullen kunnen wegspoelen. Het zullen bakens zijn in de stroom.

fr. Ad Lenglet OSB
Abdij Sint Benedictusberg, Vaals